

BÖLÜM 9

KRİPTO PARA YATIRIMINI ETKİLEYEN FAKTÖRLERİN İNCELENMESİ

Önder DİLEK¹

GİRİŞ

Paranın icadından önce ticari faaliyetlerde takas sistemi kullanılmaktaydı. Takas sisteminin zorluklarından dolayı tuz, deri ve metal gibi bazı ürünler para (mal para) olarak kullanılmaya başlamıştır. Zamanla bu sistem yerini önce madeni para ardından kâğıt para sistemine bırakmıştır. Bankacılık sisteminin gelişmesiyle birlikte kaydi para ve plastik paralar (kredi kartı) piyasada yerini almıştır. Dünya’da ilk kez 1984 yılında ABD’de Hotel Letter Credit Company tarafından hayata geçirilen kredi kartlarının (Yılmaz, 2000) kullanımı günümüzde yadsınamaz derece yükselmiştir. Sadece Türkiye’de 2021 yılsonu itibariyle yaklaşık 84 milyon adet kredi kartının olduğu görülmektedir (<https://bkm.com.tr/kart-sayilari/>). Para, günümüzde en önemli değer belirleme aracı olup hayatımızın vazgeçilmez bir parçası haline gelmiştir. Geçmişten günümüze teknolojik gelişmelerin etkisiyle paranın da evrimleştiği görülmektedir. İnternetin yaygınlaşması ve e-ticaretin gelişmesiyle birlikte zamanla geleneksel ödeme yöntemlerinin yerini elektronik ödeme yöntemleri almıştır. Bu gelişmelerin paralelinde geleneksel paralar sanal paralara ve kripto paralara dönüşmeye başlamıştır.

KRİPTO PARA KAVRAMI

Crypto ve currency kelimelerinin birleştirilmesinden oluşturulan cryptocurrency terimi şifreli para demektir (Eren & Erik, 2020). Şifreleme sistemi ile oluşturulan kripto para, blokzincir (blockchain) olarak adlandırılan dijital kayıt sistemine kaydedilmektedir (Alkış, 2018). Blokzincir bir varlığı ıslak imzasız bir şekilde, elden ele dolaşmadan, güvenli bir saklama ve transfer imkânı sağlayan, kendi kendini denetleyebilen bir dijital sistemdir (Alpago, 2018). Bu sistem temel olarak şifreli bir verinin zincir halkaları ile birbirlerine bağlanıp, değiştirilemeyecek bloklar halinde birleştirilmesidir. Zincirde yer alan bir veride değişiklik yapılabilmesi ne-

¹ Dr. Öğr. Üyesi Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, FUBYO, Finans ve Bankacılık Bölümü
onder.dilek@erdogan.edu.tr

redeyse imkânsızdır. Çünkü bu değişiklik için zincirin en başındaki bloğa kadar gidilmesine ihtiyaç vardır. Bu durum verilerin depolanması noktasında blokzincir'in oldukça güvenilir olduğunun bir göstergesidir (BTK, 2020: 10).

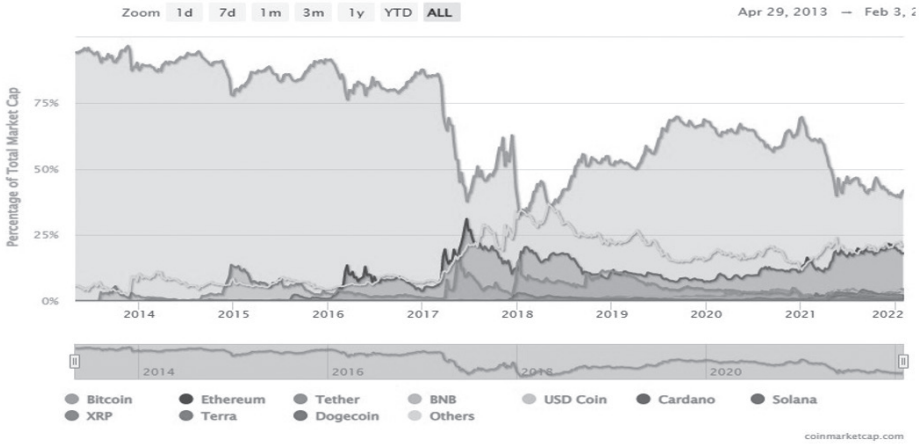
Kripto para, merkezi olmayan ve bireyler arasında internet ağı üzerinden doğrudan kişiden kişiye araçlara ihtiyaç olmadan transfer edilebilen dijital bir paradır (Alkış, 2020). Bunların ilki ise Bitcoin (BTC)'dir. Bitcoin Kasım 2008'de Satoshi Nakamoto (kim ya da kimler olduğu henüz ispatlanmamış) tarafından kapalı bir mail grubuna yollanan bir e-mail ile tanıtılmış ve 2009 yılında piyasaya çıkmıştır. Toplam Bitcoin miktarı 21 milyon adet ile sınırlandırılmış olup Şubat 2022 itibariyle piyasada dolaşımdaki miktarı 19 milyona adete yaklaşmıştır (<https://coinmarketcap.com/tr/currencies/bitcoin/>). Bu sanal para ismini bit (byte) ve coin (madeni para) kelimelerinin birleşiminden almış olup bitcoinlerin üretilme oranı dört yılda bir yarıya indirilmektedir (Çarkacıoğlu, 2016). Bitcoinlerin tamamının üretilmesinin 2140 yılına kadar süreceği tahmin edilmektedir (Göktaş & Aksu, 2021). Bitcoin'in 8 basamağa kadar bölünebilmesi nedeniyle 0,00000001 BTC'lik (1 Satoshi) işlem yapılabilmektedir. 100 Milyon Satoshi 1 BTC'ye karşılık gelmektedir (Çarkacıoğlu, 2016).

Kripto paralar içinde ilk ve en yüksek paya sahip olan bitcoin'in tarihsel serüvenine kısaca göz atıldığında ilginç bilgiler karşımıza çıkmaktadır. Bunlar; 12 Ocak 2009' da Nakamoto ve programcı Hal Finney arasında ilk Bitcoin transferinin gerçekleşmesi, 5 Ekim 2009'da New Liberty Standart borsası ilk Bitcoin kurunu 1\$=1.309,03 BTC olarak yayınlanması, 22 Mayıs 2010'da Lazslo Hanyecz isimli bir kullanıcı 2 pizza için 10 Bitcoin ödemesinin ilk gerçek Bitcoin alışverişi kabul edilmesi, Temmuz 2010'da ilk Bitcoin borsası Mt.Gox kurulması, 2 Mayıs 2013'te ilk Bitcoin ATM'sinin faaliyete geçmesi, Mart 2016'da Japonya Bakanlar Kurulu'nun Bitcoin gibi sanal paraların gerçek paraya benzer bir fonksiyonu olduğunu kabul etmesi, 21 Ekim 2020'de PayPal'ın Bitcoin ve kripto para alım satım hizmeti vermeye başlaması ve 7 Eylül 2021'de Bitcoin'in El Salvador tarafından (6 Haziran 2021 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere) resmi para birimi olarak kabul edilmesi olarak sıralanabilir (<https://www.btcturk.com/bilgi-platforumu/bitcoin-tarihi/>).

Kripto-paralar, diğer dijital ve sanal paralarla karıştırılmamalıdır. Çünkü kripto paraların dışında kalan dijital ve sanal paralar, kendi başlarına bir para birimi olmayıp temsil ettikleri ülkenin ulusal para birimine dayalıdırlar. Bu nedenle ilgili ülkenin merkezi otoritelerince denetlenmeye açıktırlar (Çarkacıoğlu, 2016). Geleneksel para sistemlerinde her zaman güven duyulan bir üçüncü taraf olurken kripto sistemlerde güvenin sağlanacağı üçüncü bir tarafın olmaması sistemin riskli olarak algılanmasına yol açmaktadır. Ayrıca, toplumun ekonomi, bilgisayar

ve kripto şifreleme konusundaki eksikliklerinin olması, geçmiş yıllarda yaşanmış ve hala sıklıkla duyulan dolandırıcılık faaliyetlerinin etkisiyle insanların sisteme önyargılı ve şüpheli yaklaşımları söz konusu olmaktadır (Alpago, 2018).

Piyasada anlık arz ve talebe göre kripto paraların piyasa değeri oluşmaktadır. (Cengiz, 2018). Dünyanın birçok yerinde kullanılıyor olması, işlem maliyetlerinin çok düşük seviyelerde seyretmesi ve her geçen gün kullanım alanlarının çeşitlenmesi gibi nedenlerle popülaritesi de yükselmektedir (Çarkacıoğlu, 2016). Grafik 1’de görüldüğü üzere 10 yıl öncesine kadar kripto piyasasında yaklaşık %95 oranla Bitcoin’in hakimiyeti söz konusuyken bu oran diğer kripto paraların piyasa girişiyle birlikte %41’lere kadar gerilemiştir (<https://coinmarketcap.com/charts/>).

Grafik 1. Yıllara Göre Kripto Paraların Piyasa Payı

Günümüzde piyasada binlerce kripto para bulunmaktadır (BTK, 2020:13). Bunlardan piyasa hakimiyeti en yüksek olan 10 kripto para Tablo 1’de gösterilmektedir.

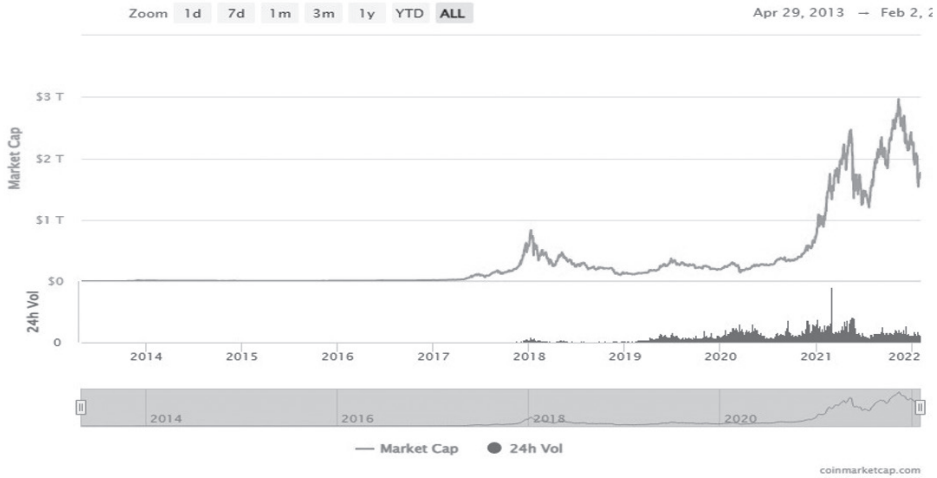
Tablo 1. Piyasa Hâkimiyetine Göre ilk 10 Kripto Para

Sıra	Sembol	Kripto Para	Piyasa Payı (%)
1	Bitcoin (BTC)	41,16	
2	Ethereum (ETH)	18,64	
3	Tether (USDT)	4,39	
4	Binance Coin (BNB)	3,56	
5	USD Coin (USDC)	2,83	

6	☼	Cardano (ADA)	2,02
7	☰	Solana (SOL)	1,91
8	⊗	Ripple (XRP)	1,69
9	☉	Terra (LUNA)	1,18
10	⊞	Polkadot (DOT)	1,11

Kaynak: <https://coinmarketcap.com/tr/>

Tablo 1’de görüldüğü üzere, %41,16 gibi yüksek bir oranla Bitcoin hâla birinci sırada yer almaktadır. İkinci sırada %18,64 ile Ethereum (ETH) gelmektedir. Üçüncü sırada %4,39 ile Tether (USDT), dördüncü sırada %3,56 ile Binance Coin (BNB) ve beşinci sırada ise %2,83 ile USD Coin (USDC) yer almaktadır. Ardından sırasıyla, Cardano (ADA), Solana (SOL), Ripple (XRP), Terra (LUNA) ve Polkadot (DOT) gelmektedir. Henüz kripto paralara yönelik dünyada birçok ülkede kabul görmüş bir yasal düzenleme olmamasına rağmen işlem hacimlerinde çok hızlı bir artış görülmektedir. Grafik-2’de görüldüğü üzere 2021 yılında 3 trilyon dolar seviyelerine yaklaşan kripto para piyasasının toplam değeri Şubat 2022 itibariyle 1,7 trilyon dolar seviyelerindedir (<https://coinmarketcap.com/charts/>).

Grafik 1. Yıllara Göre Toplam Kripto Para Hacmi

LİTERATÜR ÖZETİ

Son yıllarda kripto paraya yönelik yatırımcı ilgisindeki yükselişe paralel olarak konu akademisyenlerin de ilgisini çekmiş ve gerek ulusal gerekse uluslararası öl-

çekte yapılan araştırmaların sayısında artış gözlemlenmiştir. Bu çalışmalardan kripto yatırım tercihlerine yönelik yapılmış bazıları aşağıda özetlenmiştir.

Echchabi, Omar ve Ayedh (2021), Umman ölçeğinde Müslüman topluluklar arasında Bitcoin yatırımını etkileyen faktörler üzerine bir çalışma gerçekleştirmişlerdir. Bu amaçla 200 katılımcıya anket uygulamışlardır. Ardından veriler yapısal eşitlik modellemesi (YEM) ve t testi ile analiz edilmiştir. Algılanan kullanım kolaylığı, uyumluluk, farkındalık ve kolaylaştırıcı koşullar gibi faktörlerin Umman topluluklarının Bitcoin'e yatırım yapma niyetleri üzerinde önemli bir etkisi olduğunu ortaya koymuştur.

Şenkardeş ve Akadur (2021), Cinsiyet bağlamında kripto para yatırımlarını etkileyen faktörler üzerine bir araştırma gerçekleştirmişlerdir. Kripto paraların erkeklerin finansal yatırım araçları portföyünde ilk 5'te yer aldığı bulunmuştur. Yatırım tercihlerinde etkili olan kripto paralara ilişkin bilgi düzeyinin erkeklerin %64'ünde orta ve yüksek düzeyde, kadınların ise %60'ında düşük düzeyde bilgiye sahip oldukları tespit edilmiştir.

Ayedh vd., (2021), Malezyalı Müslüman yatırımcıların blockchain tabanlı Bitcoin kripto para piyasasına yönelik davranışlarını incelemişlerdir. 200 katılımcıya anket uygulanmış ve elde edilen veriler yapısal eşitlik modellemesi ile analiz edilmiştir. Uyumluluk, farkındalık ve kolaylaştırıcı koşulların Malezyalı Müslümanların Bitcoin'e yatırım yapma kararını etkilediği, algılanan kullanım kolaylığı, kârlılık, subjektif normların ve güvenin ise bir etkisinin olmadığı tespit edilmiştir.

Jora ve Nandal (2020), bireylerin cinsiyetlerine göre kripto para birimine yönelik tutumları analiz edilmiştir. Kripto para birimlerine yönelik tutumda cinsiyete göre farklılıkların olduğu ve erkek katılımcıların kadınlara göre kripto para birimlerini kullanmaya daha istekli oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca, erkek yatırımcıların, ödeme gizliliğini ve ödeme güvenliğini son derece önemli gördükleri tespit edilmiştir.

Nandal ve Jora (2020), Hanehalkı gelirinin yatırımcıların kripto para birimine yönelik tutumları üzerindeki etkisini araştırmışlardır. Farklı gelir gruplarından çeşitli yatırımcıların kripto paralara yönelik önem düzeylerinin farklılaştığı ve gelir düzeyi 25 lakh (2,5 milyon rupi)'ın üzerinde olan yatırımcıların gizliliği ve ödeme güvenliğini son derece önemli gördüklerini tespit edilmiştir. Erkek yatırımcılar ödeme güvenliğine öncelik verdiği, kadınların da aktif olarak kripto para yatırımı yaptıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Alaeddin ve Altounjy (2018), Malezya'daki "Z" kuşağının finansal karar verme süreçlerinde kripto para birimi ve diğer blok zinciri tabanlı araçları kullanma tutum ve niyetini araştırmışlardır. Bu amaçla, Kuala Lumpur Üniversitesi İşletme

Bölümünde eğitim gören 230 öğrenciye anket uygulanmıştır. Çalışma sonucunda, farkındalık ve güvenin “Z” kuşağının kripto para birimini ve ilgili yenilikleri kullanma niyeti üzerinde önemli bir etkisi olduğu tespit edilmiştir.

Yılmaz ve Hazar (2018), Yatırımcıların kripto para yatırımları konusunda karar vermelerini etkileyen faktörleri belirlemek amacıyla konjoint analiz çalışması yapmışlardır. Konjoint analizinde, kripto para birimlerinin doğası araştırılarak beş özellik belirlenmiştir. Bunlar; kârlılık, kolaylık, gizlilik, güvenlik ve muhasebe özellikleridir.

Pascual-Ezama vd., (2014), İspanyol borsasındaki yatırımcıların davranışlarını araştırmak için planlı davranış teorisini kullanmışlardır. 127 bireysel yatırımcıdan elde edilen veriler yapısal eşitlik modeli ile analiz edilmiştir. Tutum ve inançların yatırım davranışı üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğu, subjektif normların ise yatırım davranışı üzerinde önemli bir etkisi olmadığı tespit edilmiştir.

Ali (2011) Avustralyalı bireysel yatırımcıların yatırım davranışlarını incelemiştir. Çalışma 136 yatırımcıdan elde edilen verilere en küçük kareler yöntemini uygulanmıştır. Sonuç olarak, algılanan risk ve güvenin bireysel yatırımcıların alım satım kararlarını doğrudan etkilediği tespit edilmiştir.

VERİ SETİ VE YÖNTEM

Çalışma kripto para yatırımını etkileyen faktörlerin ikamet edilen bölge ve demografik faktörler açısından farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla gerçekleştirilmiştir. RTEÜ Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu’ndan (23.03.2021/72) etik izni alınan anketler Türkiye’nin 7 bölgesinde nüfusa oranlanarak 855 kişiye online olarak uygulanmıştır. Bu oranlar tablo 2’de gösterilmektedir. Anket formu iki bölümden oluşmakta ve 28 soru yer almaktadır. İlk bölümde ikamet edilen bölge ve demografik özelliklerin tespitine yönelik sorular ve ikinci bölümde kripto para yatırımını etkileyen faktörlere yönelik sorular yer almaktadır. Analizler SPSS paket programı yardımıyla gerçekleştirilmiştir. Kripto paraya yatırım yapma nedenleri için Cronbach alfa değerleri $\alpha=0,828$ ve kripto paraya yatırım yapmama nedenleri için Cronbach alfa değerleri $\alpha=0,701$ bulunmuştur. Bu sonuçlar ölçeklerin güvenilir olduğunu ($\alpha>0,70$) göstermektedir (Sipahi, Yurtkoru & Çinko, 2008).

Bireylerin kripto para yatırımı yapmalarını etkileyen değişkenlere yönelik kullanılan ölçeğin faktör yapısını ve yükünü belirlemek amacıyla faktör analizi gerçekleştirilmiş ve değişkenlerin 3 faktör altında toplandığı görülmüştür. Bu 3 faktörün ilgili değişkenlere göre anlamlı olarak farklılık oluşturup oluşturmadığını belirlemek için t-testi ve ANOVA analizi gerçekleştirilmiştir. Her iki yöntemin sosyal bilim alanında birçok farklı çalışmada kullanıldığı görülmektedir. Bu

çalışmalardan bazıları; kredi kartı kullanım tercihleri (Pilatin, 2021), marka imajı (Ceylan, 2011), iş tatmini (Toker, 2007), konut tercihi (Aktürk, E., & Tekman, N., 2016) olarak verilebilir. Değişkenlerden cinsiyet ve medeni durum için bağımsız örneklem T Testi; yaş, eğitim durumu, meslek, gelir ve ikamet edilen bölge gibi grup farklılıkları için ANOVA analizi kullanılmıştır. T testi öncesinde normallik analizi ile verilerin normal olarak dağılıp dağılmadığı test edilmiştir. Anova testinde varyansın homojen olarak dağıldığı durumlarda Post-hoc testlerinden Scheffe testi, homojen dağılmadığı sonuçlarda Games Howell testi kullanılmıştır. Çarpıklık ve basıklık değerleri -1,5 ile 1,5 arasında olduğu zaman dağılımın normal dağıldığından söz edilmektedir (Tabachnick & Fidell, 2019). Kripto para yatırımında etkili olan değişkenlere ait skewness (-1,314) ve kurtosis (-0,737) değerleri verilerin normal dağılım varsayımını karşılandığını göstermektedir.

Kripto para yatırımını etkileyen faktörlerin ikamet edilen bölge ve demografik özellikler açısından farklılık gösterip göstermediğine yönelik aşağıdaki hipotezlerin geçerliliği araştırılmıştır.

H1: Kripto para yatırımını etkileyen faktörler cinsiyete göre farklılık göstermektedir.

H2: Kripto para yatırımını etkileyen faktörler medeni duruma göre farklılık göstermektedir.

H3: Kripto para yatırımını etkileyen faktörler ikamet edilen bölgeye göre farklılık göstermektedir.

H4: Kripto para yatırımını etkileyen faktörler eğitim düzeyine göre farklılık göstermektedir.

H5: Kripto para yatırımını etkileyen faktörler yaş gruplarına göre farklılık göstermektedir.

H6: Kripto para yatırımını etkileyen faktörler mesleğe göre farklılık göstermektedir.

H7: Kripto para yatırımını etkileyen faktörler gelir gruplarına göre farklılık göstermektedir.

Tablo 2: Anakütle ve Örneklem

Bölge	Nüfus	%	Anket Sayısı	%
Marmara	24.899.126	30,2	260	30,4
İç Anadolu	12.896.255	15,8	140	16,4
Akdeniz	10.584.506	13,0	110	12,9
Ege	10.477.153	12,9	105	12,3
Güneydoğu Anadolu	8.576.391	10,6	95	11,1
Karadeniz	7.696.132	9,6	85	9,9
Doğu Anadolu	6.513.106	7,9	60	7,0
Toplam	81.642.669	100	855	100,0

Kaynak: <https://icisleri.gov.tr/turkiyenin-nufus-haritasi-10072021>

Tablo 2’de bölgelerin nüfuslarına oranla uygulanan anket sayıları görülmektedir. Nüfusun en kalabalık olduğu bölge olan Marmara Bölgesinde anketlerin %30,4’ü uygulanmıştır. Ardından sırasıyla, %16,4 ile İç Anadolu Bölgesi, %12,9 ile Akdeniz Bölgesi, %12,3 ile Ege Bölgesi, %11,1 ile Güneydoğu Anadolu Bölgesi, %9,9 ile Karadeniz Bölgesi ve son olarak %7 ile Doğu Anadolu Bölgesi gelmektedir.

TEMEL BULGULAR VE ANALİZ SONUÇLARI

Bu kısımda öncelikle değişkenlere ait frekans tablolarına ve ardından sırasıyla açıklayıcı faktör analizi, t testleri ve ANOVA analiz sonuçlarına yer verilmektedir.

Temel Bulgular

Temel bulgularda sırasıyla örnekleme ait demografik özellikler, kripto paraya duyulan güven, kripto para yatırımı yapma durumu ve kripto paraya yatırım yapma/yapmama nedenlerine yer verilmiştir.

Değişken		Sayı	%	Değişken		Sayı	%
Cinsiyet	Kadın	323	37,8	Medeni Durum	Evli	461	53,9
	Erkek	532	62,2		Bekâr	394	46,1
Yaş	18-25	289	33,8	Eğitim Durumu	Lise	155	18,1
	26-35	261	30,5		Lisans	452	52,9
	36-45	182	21,3		Lisans üstü	248	29,0
	46+	123	14,4	Gelir	-3000	248	29,0
Meslek	Kamu Pers.	298	34,9		3001-6000	233	27,3
	Özel Sektör	171	20,0		6001-9000	196	22,9
	Serbest/Esnaf	101	11,8		9001-12000	84	9,8
	İşçi/emekli	77	9,0		12001+	94	11,0
	Öğrenci	208	24,3				

Demografik özellikler incelendiğinde katılımcıların %62,2’sinin erkek %37,8’inin kadın, medeni durum açısından %53,9’u evli, %46,1’i bekâr, yaşları bakımından %33,8’inin 18-25 yaş, %30,5’nin 26-35 yaş, %21,3’ünün 46-45 yaş, %14,4’nün 46 ve daha üzeri yaşta olduğu görülmektedir. Eğitim düzeylerine bakıldığında %19,1’i lise, %52,9’u lisans ve %29’u lisansüstü mezundur. Meslekler incelendiğinde %34,9’u kamu personeli, %20’si özel sektör çalışanı, %11,8’i serbest meslek/esnaf, %9’u İşçi/emekli/işsiz ve %14,3’3 öğrencidir. Son olarak

aylık gelir incelendiğinde %29'unun 3000 TL ve altı, %27,3'ünün 3001-6000 TL, %22,9'unun 6001-9000 TL, %9,8'ini 9001-12000 TL, %11'inin ise 12001 TL ve üstü gelire sahip oldukları görülmektedir.

Tablo 4. Güven Duyuma ve Kripto Para Yatırımı Yapma Durumu

Güven	Sayı	%	Yatırım	Sayı	%
Çok Fazla	144	16,8	Evet	274	32,0
Fazla	117	13,7	Hayır	581	68,0
Orta	100	11,6	Toplam	855	100,0
Az	281	32,9			
Hiç	213	25,0			
Toplam	855	100,0			

Katılımcıların %16,8'inin kripto paralara çok fazla güvendiği, %13,7'sinin fazla güvendiği, %11,6'sının orta düzeyde güvendiği, %32,9'unun az güvendiği ve %25'sinin ise hiç güvenmediği görülmektedir. Ayrıca %32'sinin kripto para yatırımı yaptığı, %68'inin ise kripto para yatırımı yapmadığı tespit edilmiştir. İlgililerin kripto paraya yatırım yapma ve yapmama nedenleri tablo 5'te verilmektedir.

Tablo 5. Kripto Paraya Yatırım Yapma Nedenleri

Kripto Paraya Yatırım Yapma Nedenleri	Ortalama
Geleceğin yatırım aracı olması	4,6314
Kripto paraların 7/24 transfer edilebilmesi	4,5365
Mobil uygulama kolaylığı	4,3613
Diğer finans kurumlarının sağlayamadığı hizmetler sunması	4,3540
Kullandığı teknoloji	4,3358
Komisyonlarının düşüklüğü	4,2482
Dijital para seçeneklerinin fazla olması	4,2263
Küresel şirketlerin Kripto para yatırımları	4,1460
Dünya'da Kripto paralara yönelik yapılan/yapılması beklenen hukuki ve teknolojik düzenlemeler	3,8686
Kripto paralarla ilgili yayınlanan rapor ve görüşler	3,7993
Çevremdeki yatırımcıların sayısındaki artış	3,7299
Türkiye'de Kripto paralara yönelik yapılan/yapılması beklenen hukuki ve teknolojik düzenlemeler	3,4234
Ailem ve çevremın tavsiyesi	3,2082
TV, İnternet reklamları	2,4363

Tablo 5’te görüldüğü üzere kripto paraya yatırım yapma nedenlerinden ilk beşi sırasıyla “geleceğin yatırım aracı olması (4,6314), kripto paraların 7/24 transfer edilebilmesi (4,5365)”, “mobil uygulama kolaylığı (4,3613)” “diğer finans kurumlarının sağlayamadığı hizmetler sunması (4,3540)” ve “kullandığı teknoloji (4,3358) olduğu olarak tespit edilmiştir.

Tablo 6. Kripto Paraya Yatırım Yapmama Nedenleri	
Kripto Paraya Yatırım Yapmama Nedenleri	Ortalama
Güvenli bulmama	4,0552
Riskin yüksek olması	4,0224
Karşılığının olmaması	3,6299
Kripto para teknolojisini bilmeme	3,5215
Uluslararası alanda Kripto paralarla ilgili yayınlanan olumsuz rapor ve görüşler	3,5077
Nasıl alınıp satılacağını bilememe	3,2909
Dini yaşantıma uygun olmaması	3,0120

Tablo 6’da kripto paraya yatırım yapmama nedenlerinden ilk beşinin ise sırasıyla “güvenli bulmama (4,0552)”, “riskin yüksek olması (4,0224)”, “karşılığının olmaması (3,6299)”, “kripto para teknolojisini bilmeme (3,6299) ve “uluslararası alanda kripto paralarla ilgili yayınlanan olumsuz rapor ve görüşler (3,5215)” olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bireylerin kripto para yatırımı yapmalarını etkileyen değişkenlere yönelik kullanılan ölçeğin faktör yapısını ve yükünü belirlemek amacıyla faktör analizi gerçekleştirilmiştir. Tablo 7’de görülen analiz sonucuna göre, Bartlett Testine ait önem düzeyinin $p=0,000$ olması ($<0,05$) ve Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) test sonucu değerinin 0,829 olması ($>0,70$) ölçeklerin faktör analizi için uygun olduklarını göstermektedir.

Tablo 7: KMO ve Barlett Testi		
Kaiser-Meyer-Olkin Uygunluk Ölçüsü	0,829	
Barlett Küresellik Testi	Yaklaşık ki-kare	1642,051
	s.d.	91
	Önem düzeyi	0,0000

Tablo 8’de bireylerin kripto para yatırımı yapma nedenlerine yönelik yapılan açıklayıcı faktör analizi sonuçları yer almaktadır.

Tablo 8. Açıklayıcı Faktör Analizi

	İşlem Kolaylığı	Hukuki ve Teknolojik Altyapı	Çevre Etkisi
Kripto paraların 7/24 transfer edilebilmesi	0,805		
Mobil uygulama kolaylığı	0,750		
Geleceğin yatırım aracı olması	0,742		
Diğer finans kurumlarının sağlayamadığı hizmetler sunması	0,739		
Komisyonların düşüklüğü	0,735		
Dijital para seçeneklerinin fazla olması	0,669		
Kullandığı teknoloji	0,628		
Dünya’da Kripto paralara yönelik yapılan/ yapılması beklenen hukuki ve teknolojik düzenlemeler		0,885	
Küresel şirketlerin Kripto para yatırımları		0,818	
Kripto paralarla ilgili yayınlanan rapor ve görüşler		0,786	
Türkiye’de Kripto paralara yönelik yapılan/ yapılması beklenen hukuki ve teknolojik düzenlemeler		0,708	
Çevremdeki yatırımcıların sayısındaki artış			0,792
Ailem ve çevremim tavsiyesi			0,782
TV, İnternet reklamları			0,770
Açıklanan varyans (Toplam: 62,364)	33,373	18,833	10,151
Cronbach’s Alpha	0,850	0,841	0,745

Tablo 8’de görüldüğü üzere 14 yargıdan oluşan ölçeğin açıklayıcı faktör analizi sonucunda “İşlem Kolaylığı”, “Hukuki ve Teknolojik Altyapı” ve “Çevre Etkisi” olarak 3 faktör altında toplanmaktadır. Bu üç faktör, bireylerin kripto para yatırımını %62,36 oranında açıklamaktadır. İşlem kolaylığı faktörünün kripto para yatırımını %33,37 oranında, hukuki ve teknolojik altyapı faktörünün %18,83 oranında ve çevre etkisi faktörünün ise %10,15 oranında açıkladığı görülmektedir. Yapılan güvenilirlik testi sonucunda Cronbach Alfa değeri “işlem kolaylığı” faktörü için 0,850; “hukuki ve teknolojik alt yapı” faktörü için 0,841 ve “çevre etkisi” faktörü için 0,745 olarak tespit edilmiştir. Tüm faktörlere ait güvenilirlik sonuçlarının >0,70 olması ölçeğin güvenilir olduğunu göstermektedir (Altunışık, Özdemir & Torlak, 2020)

T Testleri ve ANOVA Analiz Sonuçları

Bireylerin demografik özellikleri açısından kripto para yatırımı yapmalarında etkili olan 3 faktörün anlamlı olarak farklılık oluşturup oluşturmadığını belirlemek için t-testi ve ANOVA analizi gerçekleştirilmiştir. Değişkenlerden cinsiyet ve medeni durum için bağımsız örneklem T Testi; yaş, eğitim durumu, meslek, gelir ve ikamet edilen bölge gibi grup farklılıkları için ANOVA analizi kullanılmıştır.

Tablo 9. Cinsiyete Göre T Testi Sonuçları							
	Cinsiyet	N	Ortalama	SS	Sd	t	p
İşlem Kolaylığı	Kadın	58	4,3374	,65202	272	-,656	,871
	Erkek	216	4,3975	,60974			
Hukuki ve Teknolojik Alt Yapı	Kadın	58	3,8060	1,04508	272	-,029	,822
	Erkek	216	3,8102	,93471			
Çevre Etkisi	Kadın	216	3,4138	,97994	272	2,370	,203
	Erkek	58	3,0463	1,06575			

Tablo 9’da görüldüğü üzere, kripto para yatırımı etkileyen faktörler bireylerin cinsiyeti açısından istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermemektedir ($p>0,05$).

Tablo 10. Medeni Duruma Göre T Testi Sonuçları							
	M.Durum	N	Ortalama	SS	Sd	t	p
İşlem Kolaylığı	Evli	125	4,3131	,69007	272	-1,764	,078
	Bekâr	149	4,4449	,54589			
Hukuki ve Teknolojik Alt Yapı	Evli	125	3,8140	,81747	272	,074	,059
	Bekâr	149	3,8054	1,06299			
Çevre Etkisi	Evli	125	3,2000	1,02653	272	1,809	,394
	Bekâr	149	3,0604	1,08155			

Tablo 10 incelendiğinde, kripto para yatırımı etkileyen faktörlerin medeni durum açısından istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermediği görülmektedir ($p>0,05$).

Tablo 11. Bölgelere Göre ANOVA Analiz Sonuçları

Faktör	Bölge	N	Ortalama	Standart Sapma	F	P
İşlem Kolaylığı	Akdeniz	32	4,4018	,60221	1,851	0,045*
	Doğu Anadolu	12	4,3929	,61558		
	Ege	22	4,1494	,94502		
	GD. Anadolu	28	4,4796	,47014		
	İç Anadolu	47	4,2705	,76598		
	Karadeniz	27	4,2169	,69124		
	Marmara	106	4,4960	,44316		
Hukuki ve Teknolojik Alt Yapı	Akdeniz	32	4,1016	,75097	1,375	0,225
	Doğu Anadolu	12	3,9167	,72561		
	Ege	22	3,5455	1,22143		
	GD. Anadolu	28	3,9464	,78574		
	İç Anadolu	47	3,8936	1,02250		
	Karadeniz	27	3,8889	,60579		
	Marmara	106	3,6698	1,04057		
Çevre Etkisi	Akdeniz	32	3,3021	1,22214	1,201	0,306
	Doğu Anadolu	12	3,2222	1,32827		
	Ege	22	3,2273	,98339		
	GD. Anadolu	28	2,8810	1,07808		
	İç Anadolu	47	3,0284	1,07188		
	Karadeniz	27	3,5062	,96241		
	Marmara	106	3,0472	,98930		

Tablo 11’deki sonuçlar incelendiğinde, ikamet edilen bölge açısından kripto para yatırımını etkileyen faktörlerden “işlem kolaylığı” faktörünün istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık gösterdiği tespit edilmiştir ($p=0,045$; $p<0,05$). En yüksek ortalamanın ($X=4,4960$) Marmara bölgesinde ikamet edenlerde, en düşük ortalamanın ($X=4,1494$) ise Ege bölgesinde ikamet edenlerde olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu farklılaşmanın hangi bölgeler arasında olduğunun tespiti için yapılan Post Hoc testlerinden Games-Howell testi sonuçları tablo 12’de verilmektedir. Diğer taraftan, ikamet edilen bölge ile kripto para yatırımında “hukuki ve teknolojik alt yapı” ve “çevre etkisi” faktörleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunamamıştır ($p>0,05$).

Tablo 12. İşlem Kolaylığı ile İkamet Edilen Bölgeye Ait Games-Howell Testi Sonuçları

95% Güven Aralığı

(I) Bölge	(J) Bölge	Ort.Fark (I-J)	Standart Hata	P	Alt Sınır	Üst Sınır
Marmara	Akdeniz	,09417	,12354	,447	-,1491	,3374
	Doğu Anadolu	,10310	,18655	,581	-,2642	,4704
	Ege	,34661*	,14350	,016	,0641	,6291
	GD.Anadolu	,01637	,13014	,900	-,2399	,2726
	İç Anadolu	,22544*	,10734	,037	,0141	,4368
	Karadeniz	,27903*	,13204	,036	,0191	,5390

* p < 0,05 düzeyinde anlamlı

Tablo 12’deki sonuçlar incelendiğinde, Marmara bölgesinde ikamet edenlerde kripto para alım satımında işlem kolaylığı faktörünün etkisinin Ege, İç Anadolu ve Karadeniz bölgesinde ikamet edenlere göre daha fazla olduğu görülmektedir.

Tablo 13. Eğitim Düzeyine Göre ANOVA Analiz Sonuçları

Faktör	Eğitim	N	Ortalama	Standart Sapma	F	P
İşlem Kolaylığı	Lise	58	4,4778	,47005	1,123	,327
	Üniversite	143	4,3826	,60884		
	Lisansüstü	73	4,3151	,72880		
Hukuki ve Teknolojik Alt Yapı	Lise	58	4,4778	,47005	,603	,548
	Üniversite	143	4,3826	,60884		
	Lisansüstü	73	4,3151	,72880		
Çevre Etkisi	Lise	58	4,4778	,47005	,430	,651
	Üniversite	143	4,3826	,60884		
	Lisansüstü	73	4,3151	,72880		

Tablo 13’e göre, kripto para yatırımını etkileyen faktörlerin eğitim düzeyi açısından istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermediği görülmektedir (p>0,05).

Tablo 14. Yaş Göre ANOVA Analiz Sonuçları

Faktör	Yaş	N	Ortalama	Standart Sapma	F	P
İşlem Kolaylığı	18-25	98	4,4286	,54543	1,192	,313
	26-35	107	4,4032	,64093		
	36-45	48	4,3542	,57370		
	46+	21	4,1565	,86885		
Hukuki ve Teknolojik Alt Yapı	18-25	98	3,8087	,97640	,050	,985
	26-35	107	3,8318	1,01159		
	36-45	48	3,7813	,74310		
	46+	21	3,7619	1,07377		
Çevre Etkisi	18-25	98	3,1497	1,15184	,076	,973
	26-35	107	3,0966	,97345		
	36-45	48	3,1042	1,09621		
	46+	21	3,1905	,98077		

Tablo 14 incelendiğinde, kripto para yatırımını etkileyen faktörlerin yaş grupları açısından istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermediği görülmektedir ($p>0,05$).

Tablo 15. Mesleğe Göre ANOVA Analiz Sonuçları

Faktör	Meslek	N	Ortalama	Standart Sapma	F	P
İşlem Kolaylığı	Kamu Personeli	95	4,2286	,75518	3,635	,007
	Özel sektör	61	4,5363	,48421		
	Serbest/Esnaf	24	4,6190	,40552		
	İşçi/emekli/işsiz	26	4,4780	,48813		
	Öğrenci	68	4,3487	,56735		
Hukuki ve Teknolojik Alt Yapı	Kamu Personeli	95	3,6763	,99925	2,226	,066
	Özel sektör	61	3,8238	,94356		
	Serbest/Esnaf	24	4,0625	,82834		
	İşçi/emekli/işsiz	26	4,2212	,77242		
	Öğrenci	68	3,7353	,97820		
Çevre Etkisi	Kamu Personeli	95	3,1368	1,06469	1,740	,141
	Özel sektör	61	3,1038	1,03197		
	Serbest/Esnaf	24	3,3194	1,22958		
	İşçi/emekli/işsiz	26	3,5000	1,13235		
	Öğrenci	68	2,9118	,94740		

Meslek ile Kripto para yatırımını etkileyen faktörlerden “işlem kolaylığı” faktörü açısından istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür ($p=0,007$; $p<0,05$). En yüksek ortalamanın ($X=4,6190$) Serbest meslek/esnaflarda, en düşük ortalamanın ($X=4,2286$) ise kamu personellerinde olduğu tespit edilmiştir. Bu farklılaşmanın hangi meslekler arasında olduğunun tespitine yönelik yapılan Post Hoc testlerinden Games-Howell testi sonuçları tablo 16’da verilmektedir.

Tablo 16. İşlem Kolaylığı ile Mesleğe Ait Games-Howell Testi Sonuçları						
95% Güven Aralığı						
(I) Meslek	(J) Meslek	Or.Fark (I-J)	Stan. Hata	p	Alt Sınır	Üst Sınır
Kamu Personeli	Özel sektör	-,30773*	,09953	,002	-,5037	-,1118
	Serbest/Esnaf	-,39048*	,13858	,005	-,6633	-,1176
	İşçi/emekli/işsiz	-,24945	,13426	,064	-,5138	,0149
	Öğrenci	-,12017	,09636	,213	-,3099	,0695

* $p < 0,05$ düzeyinde anlamlı

Tablo 16’daki sonuçlar incelendiğinde açısından kripto para alım satımında “işlem kolaylığı” faktörünün etkisinin kamu personelleri için serbest meslek/esnaflar ile özel sektör çalışanlarına göre daha az olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 17. Gelire Göre ANOVA Analiz Sonuçları						
Faktör	Gelir (TL)	N	Ortalama	Standart Sapma	F	P
İşlem Kolaylığı	3000 ve altı	68	4,4496	,53410	2,222	,047
	3001-6000	84	4,3690	,50139		
	6001-9000	64	4,2232	,67048		
	9001-12000	24	4,4048	1,02469		
	12001+	34	4,5840	,50888		
Hukuki ve Teknolojik Alt Yapı	3000 ve altı	68	3,9191	,94971	1,923	,107
	3001-6000	84	3,7381	,97089		
	6001-9000	64	3,8398	,78852		
	9001-12000	24	3,3854	1,35931		
	12001+	34	4,0074	,83140		
Çevre Etkisi	3000 ve altı	68	3,1324	1,10200	,476	,754
	3001-6000	84	3,0595	1,01944		
	6001-9000	64	3,1719	1,01487		
	9001-12000	24	2,9583	1,17260		
	12001+	34	3,2941	1,08483		

Gelir grupları ile Kripto para yatırımını etkileyen faktörlerden “işlem kolaylığı” faktörü açısından istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür ($p=0,047$; $p<0,05$). En yüksek ortalamanın ($X=4,5840$) 12.001 TL ve üzerindeki-lerde, en düşük ortalamanın ($X=4,2232$) ise 6001-9000 TL arasındakilerde olduğu tespit edilmiştir. Bu farklılaşmanın hangi gelir grupları arasında olduğunun tespitine yönelik yapılan Post Hoc testlerinden Games-Howell testi sonuçları tablo 18’de verilmektedir.

Tablo 18. İşlem Kolaylığı ile Gelir Durumuna Ait Games-Howell Testi Sonuçları						
95% Güven Aralığı						
(I) Gelir (TL)	(J) Gelir (TL)	Ort. Fark (I-J)	Stan. Hata	p	Alt Sınır	Üst Sınır
6001-9000	3000 ve altı	-,22637*	,10671	,035	-,4365	-,0163
	3001-6000	-,14583	,10167	,153	-,3460	,0543
	9001-12000	-,18155	,14666	,217	-,4703	,1072
	12001 +	-,36082*	,13003	,006	-,6168	-,1048

* $p < 0,05$ düzeyinde anlamlı

Tablo 18’de görüldüğü üzere kripto para alım satımında “işlem kolaylığı” faktörünün etkisinin gelir düzeyi 6001-9000 TL arasında olanlar için 3000 TL ve altında olanlar ile 12001 TL ve üzerinde olanlara göre daha az olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

SONUÇ

Her geçen gün daha da hızlı bir şekilde değişen ve gelişen teknoloji insan hayatının her aşamasını etkilemektedir. Günlük yaşantıda kullanılan birçok cihazın dijitalleşme sürecinden paralar da etkilenmiştir. Geleneksel manada elle tutulan ve merkezi bir otoritenin kontrolünde olan paranın yerini artık sadece rakamlardan oluşan, şifreli olarak internet ağıyla aktarımı yapılan ve bir merkezi otoriteye bağlı olmayan kripto paralar almıştır. İlk zamanlar kullanıcılar tarafından şüphayle yaklaşılan ve kabul görülmesi zor olan bu paralar zamanla yatırımcının ilgisinden kaçmamış ve kullanımı artmıştır. Bir çok ülkede yasal ve hukuki boşlukların olması, zaman zaman bazı ülkelerin kripto paraya yönelik kısıtlayıcı ve yasaklayıcı kararlarına rağmen günümüzde birçok yatırımcı için kripto para yatırımı yadsınamaz bir gerçek haline gelmiştir.

Teknolojinin hızlı gelişmesi, uluslararası çapta büyük firmaların ödeme yöntemleri olarak kripto paraları kabul etmeye başlaması hatta El Salvador örneğinde olduğu gibi devletlerin bile bir kripto parayı resmi para birimi olarak belirlemesi

gibi birçok gelişme bu paraların önümüzdeki süreçte hayatımızda çok daha fazla yer edeceği anlamına gelmektedir. Bu artışın etkisiyle vatandaşını ve yatırımcısını korumak amacıyla olan ülkeler yasal düzenlemelere gitmektedir. Türkiye’de 16.04.2021 tarih 31456 sayılı resmi gazetede yayınlanan “Ödemelerde Kripto Varlıkların Kullanılmamasına Dair Yönetmelik” bunun bir örneğidir (<https://www.resmigazete.gov.tr>). Ancak diğer taraftan dünyadaki kripto para gelişimine uzak durulmaması gerekmektedir. Bu noktada Türkiye’de 11. Kalkınma Planına “249.5”, “508.3” ve “809.2” maddeleri ile “Blokzincir” teknolojisinden faydalanılması, yaygınlaştırılması ve hukuki/fiziki altyapı çalışmalarının iyileştirilmesi eklenmiştir (<https://www.sbb.gov.tr/>).

Bu çalışma, kripto para yatırımını etkileyen faktörlerin ikamet edilen bölge ve demografik faktörler açısından farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Yapılan faktör analizi sonucunda kripto para yatırımında etkili olan değişkenlerin 3 faktör altında toplandığı belirlenmiştir. Bunlardan işlem kolaylığı faktörünün kripto para yatırımını %33,37 oranında, hukuki ve teknolojik altyapı faktörünün %18,83 oranında ve çevre etkisi faktörünün ise %10,15 oranında açıkladığı sonucuna ulaşılmıştır.

Katılımcıların %32’sinin kripto para yatırımı gerçekleştirdiği buna karşın %68’inin böyle bir yatırım yapmadığı tespit edilmiştir. Ayrıca, katılımcıların %16,8’inin kripto paralara çok fazla güvendiği diğer taraftan %25’inin hiç güvenmediği sonucuna ulaşılmıştır. Kripto paraya yatırım yapma nedenleri incelendiğinde en önem verilen ilk beş faktörün sırasıyla; geleceğin yatırım aracı olması, 7/24 transfer edilebilmesi, mobil uygulama kolaylığı, diğer finans kurumlarının sağlayamadığı hizmetler sunması ve kullandığı teknoloji olduğu görülmüştür. Kripto paraya yatırım yapmama nedenlerine bakıldığında ise ilk beş faktörün sırasıyla; güvenli bulunmaması, riskin yüksek olması, karşılığının olmadığı düşüncesi, kripto para teknolojisini bilmeme ve uluslararası alanda kripto paralarla ilgili yayınlanan olumsuz rapor ve görüşler olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuçlar, birçok yatırımcının özellikle güven ve belirsizlik faktörleri noktasında kripto para yatırımlarına uzak olduklarını göstermektedir.

Bireylerin kripto para yatırımı yapmalarında etkili olan 3 faktörün demografik özellikler ve ikamet edilen coğrafi bölge açısından anlamlı bir farklılık oluşturup oluşturmadığını belirlemek için t-testi ve ANOVA analizi gerçekleştirilmiştir. Bu amaçla, cinsiyet ve medeni durum değişkenleri için bağımsız örneklem T testi

uygulanmıştır. Daha önceki çalışmaların (Jora ve Nandal, 2020; Şenkardeş ve Akadur 2021) aksine katılımcıların cinsiyetlerine göre kripto para yatırımlarının farklılık göstermediği tespit edilmiştir. Benzer şekilde medeni durum açısından da kripto para yatırımlarını etkileyen faktörlerin istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermediği sonucuna ulaşılmıştır. İkamet edilen bölge, yaş, eğitim durumu, meslek ve gelir gibi grup farklılıkları için ANOVA analizi gerçekleştirilmiştir. Bunun sonucunda katılımcıların yaşları ve eğitim düzeyi açısından kripto para yatırımlarının anlamlı bir farklılık göstermediği tespit edilmiştir.

Üç faktör grubundan “hukuki ve teknolojik alt yapı” ile “çevre etkisi” faktörlerinin tüm değişkenlere göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermediği görülmüştür. Diğer taraftan “işlem kolaylığı” faktörünün kripto para yatırımlarında ikamet edilen bölge, meslek ve gelir değişkenleri açısından farklılık gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. Bu farklılıkların hangi değişkenlerden kaynaklandığını belirlemek için Post Hoc (Games-Howell) testi uygulanmıştır. Bu analiz sonucunda Marmara bölgesinde ikamet edenlerin kripto para yatırımlarında işlem kolaylığı faktörünün etkisinin Ege, İç Anadolu ve Karadeniz bölgesinde ikamet edenlere göre daha fazla olduğu görülmüştür. Türkiye’nin finans sektörü açısından kalbi sayılan ve ayrıca en kalabalık ili olan İstanbul’u bünyesinde bulunduran Marmara bölgesi açısından “kripto paraların 7/24 transfer edilebilmesi, diğer finans kurumlarının sağlayamadığı hizmetler sunması, geleceğin yatırım aracı olması ve kullandığı teknoloji” gibi işlem kolaylığı faktörünün ön planda olması beklenen bir sonuçtur.

Meslek ile Kripto para yatırımını etkileyen faktörler incelendiğinde “işlem kolaylığı” faktörünün etkisinin kamu personellerinde hem serbest meslek/esnaf lar hem de özel sektör çalışanlarına göre daha az olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Son olarak, Jora ve Nandal (2020) çalışmalarına benzer bir sonuç olarak gelir grupları açısından bir farklılaşma olduğu tespit edilmiştir. Gelir düzeyi 6001-9000 TL arasında olanlarda “işlem kolaylığı” faktörünün etkisinin hem 3000 TL ve altında olanlar hem de 12001 TL ve üzerinde olanlara göre daha az olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Türkiye’de kripto para yatırımında etkili olan faktörlere yönelik çalışmaların az sayıda olması ve çalışmanın coğrafi bölgelere göre analiz içermesi yönüyle literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

- Aktürk, E., & Tekman, N. (2016). Konut talebi ve Erzurum kent merkezinde tüketicilerin konut edinme kararlarını etkileyen faktörler. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 30(2).
- Alaeddin, O. & Altounjy, R. (2018), Trust, technology awareness and satisfaction effect into the intention to use cryptocurrency among generation Z in Malaysia, *International Journal of Engineering and Technology*, 7(4.29), 8-10.
- Ali, A. (2011), Predicting individual investors' intention to invest: an experimental analysis of attitude as a mediator, *International Journal of Human and Social Sciences*, 6(1), 57-73.
- Alkış, A., (2020), Para Olabilme Yönüyle İslam Hukuku Açısından Kripto Para, (3.bölüm), Şimşek, M., Samar, M., (Ed), *İslami Finans ve Finansal Teknolojiler (Fintech) Blokzincir-Akıllı Sözleşmeler-Kripto Paralar* içinde (s. 177-198). Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Yayınları: 47.
- Alkış, A. (2018). İslam Hukuku açısından Bitcoin ve kripto para. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8(2), 69-90.
- Alpago, H. (2018). Bitcoin' de selfcoin' e kripto para. *Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi*, 3(2), 411-428.
- Altunışık, R., Özdemir, Ş. & Torlak, Ö. (2020). *Pazarlama ilkeleri ve yönetimi*, İstanbul: Beta.
- Ayedh, A., Echchabi, A., Battour, M., & Omar, M. (2021). Malaysian Muslim investors' behaviour towards the blockchain-based Bitcoin cryptocurrency market. *Journal of Islamic Marketing*. 12(4), 690-704.
- Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu (BTK), *Kripto para araştırma raporu*, 2020. (01/02/2022 tarihinde <https://www.btk.gov.tr/uploads/pages/arastirma-raporlari/kripto-para-raporu-5f11dfe709c25.pdf> adresinden ulaşılmıştır).
- Cengiz, K. (2018). En popüler kripto para birimi: Bitcoin. *Bandırma Onyediy Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 87-100.
- Ceylan, S. (2011). Destinasyon marka imajı ve Pamukkale yöresinde bir uygulama. *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi*, (7).
- Çarkacıoğlu, A. (2016). *Kripto-Para bitcoin*, Sermaye Piyasası Kurulu Araştırma Dairesi, İstanbul.
- Echchabi, A., Omar, M. M. S., & Ayedh, A. M. (2021). Factors influencing Bitcoin investment intention: the case of Oman. *International Journal of Internet Technology and Secured Transactions*, 11(1), 1-15.
- Eren, B. S., Erek, M. S., & Buyruk Akbaba, A. N. (2020). Kripto para kavramı ve muhasebeleştirilmesi. *İtobiad: Journal of the Human & Social Science Researches*, 9(2).
- Göktaş, P., & Aksu, A. (2021). Endüstri 4.0 ile beraber blok zincir (blockchain) teknolojisi, bitcoin ve sanal paraların gelecekteki olası etkileri. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 26(3), 279-293.
- <https://coinmarketcap.com/charts/> (01/02/2022 tarihinde ulaşılmıştır).
- <https://coinmarketcap.com/tr/currencies/bitcoin/> (01/02/2022 tarihinde ulaşılmıştır).
- <https://bkm.com.tr/kart-sayilari/> (30/01/2022 tarihinde ulaşılmıştır).
- <https://www.btcturk.com/bilgi-platformu/bitcoin-tarihi> (02/02/2022 tarihinde ulaşılmıştır).
- <https://icisleri.gov.tr/turkiyenin-nufus-haritasi-10072021> (11/01/2022 tarihinde ulaşılmıştır).
- <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2021/04/20210416-4.htm> (17/01/2022 tarihinde ulaşılmıştır).
- <https://www.sbb.gov.tr/wpcontent/uploads/2019/07/OnbirinciKalkinmaPlani.pdf> (07/01/2022 tarihinde ulaşılmıştır).
- Jora, M. N., & Nandal, N. (2020). Investors attitude towards cryptocurrency-based on gender. *Turkish Journal of Computer and Mathematics Education (TURCOMAT)*, 11(2), 622-630.
- Nandal, N., & Jora, M. N. (2020). Impact of household income on investors attitude towards cryptocurrency. *Annals of the Romanian Society for Cell Biology*, 449-458.
- Pascual-Ezama, D., Scandroglio, B. & Gil-Gomez de Liaño, B. (2014). "Can we predict individual investors' behavior in stock markets? A psychological approach", *Universitas Psychologica*, 13(1), 25-35.

- Pilatin, A. (2021). Kredi kartı kullanımında etkili olan faktörler: Ordu ili örneği. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(2), 1400-1426.
- Sipahi, B., Yurtkoru, E.S. & Çinko, M. (2008). *Sosyal bilimlerde SPSS'le veri analizi*, İstanbul: Beta Yayınları.
- Şenkardeş, C. G., & Akadur, O. (2021). A research on the factors affecting cryptocurrency investments within the gender context. *Journal of Business Economics and Finance*, 10(4), 178-189. /10.17261/Pressacademia.2021.1463.
- Tabachnick, B. G. & Fidell, L. S. (2019). *Using multivariate statistics* (7. Baskı). Boston: Pearson.
- Toker, B. (2007). Demografik değişkenlerin iş tatminine etkileri: İzmir'deki beş ve dört yıldızlı otellere yönelik bir uygulama. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 8(1), 92-107.
- Yılmaz, E. (2000). *Türkiye'de kredi kartı uygulaması ve ekonomik etkileri*, Türkmen Kitabevi, İstanbul.
- Yılmaz, N. K., & Hazar, H. B. (2018). Determining the factors affecting investors' decision making process in cryptocurrency investments. *PressAcademia Procedia*, 8(1), 5-8.